कक्षा आठमा अध्ययनरत दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूको व्याकरणात्मक क्षमता

सुचिता कुमारी यादव

परीक्षा क्रमाङ्क : ७२२८१०७/०७५

त्रि. वि. दर्ता क्रमाङ्क: ७-१-१५-२३७-२००८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा. शि. (५४४)

पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोध पत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७६/**2019**

कक्षा आठमा अध्ययनरत दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूको व्याकरणात्मक क्षमता

५६/०७६

-सुचिता कुमारी यादव

२०७६/**2019**

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोधकार्य भित्रका सामग्रीहरू कहीँ कतैबाट साभार गरिएको छैन । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । तसर्थ यो शोधकार्य नितान्त मौलिक किसिमको भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७६/०१/०५

Date: May 8, 2019

....

सुचिता कुमारी यादव

शोधार्थी

निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा. शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत **कक्षा आठमा अध्ययनरत दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूको व्याकरणात्मक क्षमता** शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी सुचिता कुमारी यादवले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । म यस शोधकार्यसँग पूर्णतः सन्तुष्ट रहेको छु । उहाँले कडा परिश्रम र लगनशीलताका साथ तयार गर्नु भएको प्रस्तुत शोधपत्रको उचित मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७६/०१/०६

Date: May 9, 2019

....

उपप्रा. उमेश काफ्ले

(**शोध निर्देशक**)

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

त्रि.वि., कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्व विद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि.वि., कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यक्रमका निम्ति यस सङ्कायतर्फका छात्रा सुचिता कुमारी यादवद्वारा **कक्षा आठमा अध्ययनरत दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूको व्याकरणात्मक क्षमता** शीर्षकमा तयार गरिएको यो शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उचित ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्न समिति

क.स.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	....
२.	डा. ऋषिराम शर्मा (शोध विशेषज्ञ)	....
३.	उपप्रा. उमेश काफ्ले (शोध निर्देशक)	....

मिति : २०७६/०२/१२

Date: May 26, 2019

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत 'कक्षा आठमा अध्ययनरत दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूको व्याकरणात्मक क्षमता' शीर्षकको शोधकार्य मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र, सङ्काय,नेपाली भाषा शिक्षा अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशलाई पूरा गर्ने उद्देश्यले तयार गरेको छु ।

यस शोधकार्यलाई मेरा श्रद्धेय गुरु उपप्रा. उमेश काफ्लेज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारिएको हो । शीर्षक चयनदेखि अन्त्यसम्म आवश्यक सामग्री सङ्कलन, लेखन र परिमार्जन आदि कार्यका लागि अत्यन्त व्यस्त रहेर पनि मलाई अमूल्य समय, समुचित सुझाव, सल्लाह र मार्गनिर्देशनका साथै लेखन कार्यलाई सफल बनाउन प्रेरणा दिनुभएकोमा उहाँप्रति सर्वप्रथम हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

उक्त शोध प्रस्तावलाई स्वीकृत प्रदान गरी लेखनका क्रममा आवश्यक सल्लाह सुझाव तथा मार्गदर्शन गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई तथा शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आवश्यक सन्दर्भसामग्रीहरू उपलब्ध गराउने नेपाली भाषा शिक्षा विभागप्रति आभार प्रकट गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र लेखनलाई सहज रूपमा अगाडि बढाउनका लागि आवश्यक सुझाव सल्लाह र प्रेरणा दिनुहुने नेपाली भाषा शिक्षा विभाग सम्बद्ध सम्पूर्ण आदरणीय गुरुहरूप्रति पनि हृदयदेखि नै आभार व्यक्त गर्दछु । मलाई प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपबाट सहयोग गर्नुहुने पर्सा जिल्लाका जीराभवानी गाउँपालिका र वीरगंज महानगरपालिकामा अवस्थित सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयप्रति विशेष धन्यवाद अर्पण गर्दछु । शोधपत्र लेखनका लागि आर्थिक पक्ष तथा व्यावहारिक समस्यासँग सङ्घर्ष गर्दै सहयोग पुऱ्याउने मेरो घरपरिवार, आफन्तजन, साथीभाइप्रति विशेष आभार व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा यस शोधकार्यलाई अन्तिम रूप दिनका लागि टङ्कण गरी सहयोग गर्नुहुने लाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागको मूल्याङ्कन समिति समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शोधार्थी

सुचिता कुमारी यादव

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनको निम्ति तयार पारिएको हो ।

प्रस्तुत शोधको मुख्य उद्देश्य पर्सा जिल्लाको कक्षा आठमा अध्ययनरत दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूको विद्यालय प्रकृति, लैङ्गिकता र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमता पहिल्याउनु रहेको छ । प्रस्तुत शोधमा निर्धारण गरिएको उद्देश्यहरू पुरा गर्ने क्रममा अपनाइएका विधि तथा प्रक्रियाहरूमा पुस्तालयीय अधययन र क्षेत्रीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरिएको छ । उक्त विधिबाट सामग्री सङ्कलन गरी तुलनात्मक विधिका आधारमा अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । प्रस्तुत शोधपत्रमा पाँच वटा सामुदायिक र पाँच वटा संस्थागत विद्यालयबाट १०० वटा विद्यार्थीहरूलाई नमुना छनोटका रुपमा लिइएको छ । प्रस्तुत शोधपत्र आठ अध्यायमा विभाजन गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्रमा सङ्कलन गरिएको तथ्याङ्कलाई व्याख्या र विश्लेषण गर्दा उक्त विद्यार्थीहरूको सबैभन्दा उच्च क्षमता लिङ्ग र वचन रहेको पाइन्छ तथा छात्रको तुलनामा छात्रा, थारु भाषिक विद्यार्थीको तुलनामा भोजपुरी भाषिक विद्याथीहरूको प्रयोग क्षमता राम्रो देखिन्छ भने सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयको प्रयोग क्षमता समान रुपमा रहेको छ भने निष्कर्ष पाइन्छ ।

प्रस्तुत अध्ययनले विद्यार्थीहरूले व्याकरण प्रयोगमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गरी शिक्षणलाई प्रभावकारी र दिगो बनाउन शिक्षकलनई तालिम सम्बन्धी नीति निर्माण सहयोग पुर्‍याउनुको साथै दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूको स्तर, क्षमता, आवश्यकता, शिक्षण सामग्री र शिक्षण विधि छनोट गरी नेपाली भाषा शिक्षणका क्रममा व्याकरणका विभिन्न पक्षलाई महत्व दिनुपर्ने व्याकरणको सैद्धान्तिक पक्षमा भन्दा प्रायोगिक पक्षमा बढी जोड दिनुपर्ने जस्ता सुझावहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

विषय सूची

अध्याय एक

शोध परिचय

	पृष्ठ
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याकथन	३
१.३ शोधको उद्देश्य	३
१.४ अध्ययनको औचित्य	४
१.५ अध्ययनको सीमा	५
१.६ अध्ययनको रूपरेखा	५

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा	७
२.१.१ पुस्तकको समीक्षा	७
२.१.२ शोधकार्यको समीक्षा	८
२.२ सैद्धान्तिक अवधारणा	१२
२.२.१ व्याकरणात्मक कोटिहरू	१२
२.२.१.१ लिङ्ग	१३
२.२.१.२ वचन	१३
२.२.१.३ पुरुष	१३
२.२.१.४ आदर	१४
२.२.१.५ काल	१४
२.२.१.६ पक्ष	१५
२.२.१.७ भाव	१५
२.२.१.८ वाच्य	१६

अध्याय तीन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययन विधि १६

३.२ अध्ययनको ढाँचा १६

३.३ जनसङ्ख्या १८

३.४ नमुना अध्ययनका क्षेत्र १८

३.५ तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतहरू १८

३.५.१ प्राथमिक स्रोत १८

३.५.२ द्वितीयक स्रोत १९

३.६ पूर्व परिक्षण १९

३.७ सामग्रीको मानकीकरण १९

३.८ सामग्री निर्माण १९

३.९ तथ्याङ्क विश्लेषण २०

अध्याय चार

समग्रमा व्याकरणात्मक क्षमताको पहिचान

४.१ विद्यार्थीहरूका व्याकरणात्मक क्षमताको पहिचान २१

४.१.१ लिङ्गका आधारमा व्यारणात्मक क्षमता २१

४.१.२ वचनका आधारमा व्यारणात्मक क्षमता २२

४.१.३ पुरुषका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमता २३

४.१.४ आदरका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमता २४

४.१.५ कालका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमता २५

४.१.६ पक्षका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमता २५

४.१.७ भावका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमता २६

४.१.८ वाच्यका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमता २७

अध्याय पाँच

विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना

५.१ लिङ्गका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ३०

५.२ वचनका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ३१

५.३ पुरुषका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ३२

५.४ आदरका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ३३

५.५ कालका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ३४

५.६ पक्षका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ३५

५.७ भावका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ३६

५.८ वाच्यका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ३७

अध्याय छ

लैङ्गिकता आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना

६.१ लिङ्गका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ३९

६.२ वचनका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ४०

६.३ पुरुषका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ४१

६.४ आदरका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ४२

६.५ कालका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ४३

६.६ पक्षका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ४४

६.७ भावका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ४५

६.८ वाच्यका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ४६

अध्याय सात

भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना

७.१ लिङ्गका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ४८

७.२ वचनका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ४९

७.३ पुरुषका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ५०

७.४ आदरका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ५०
७.५ कालका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ५१
७.६ पक्षका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ५२
७.७ भावका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ५४
७.८ वाच्यका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमताको तुलना ५५

अध्याय आठ

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

८.१ सारांश ५७
८.२ निष्कर्ष ५८
८.३ शैक्षणिक उपयोगिता ६०
८.३.१ नीतिगत तह ६०
८.३.२ प्रयोगगत तह ६१
८.३.३ भावी अध्ययनका लागि सम्बन्धित शीर्षक ६१

सन्दर्भसूची

परिशिष्ट

तालिका सूची

	पृष्ठ
तालिका १ : लिङ्गका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमता	२२
तालिका २ : वचनका आधारमा व्याकरणात्मक क्षमता	२३
तालिका ३ : पुरुष प्रयोग सम्बन्धी क्षमता	२३
तालिका ४ : आदर प्रयोग सम्बन्धी क्षमता	२४
तालिका ५ : कालका प्रयोग सम्बन्धी क्षमता	२५
तालिका ६ : पक्षको प्रयोग सम्बन्धी क्षमता	२६
तालिका ७ : भावको प्रयोग सम्बन्धी क्षमता	२७
तालिका ८ : वाच्यको प्रयोग सम्बन्धी क्षमता	२८
तालिका ९ : मध्यमान र मानक विचलन बीच तुलना	२९
तालिका १० : विद्यालय प्रकृतिका आधारमा लिङ्गगत तुलना	३०
तालिका ११ : विद्यालय प्रकृतिका आधारमा वचनगत तुलना	३१
तालिका १२ : विद्यालय प्रकृतिका आधारमा पुरुषगत तुलना	३२
तालिका १३ : विद्यालय प्रकृतिका आधारमा आदरगत तुलना	३३
तालिका १४ : विद्यालय प्रकृतिका आधारमा कालगत तुलना	३४
तालिका १५ : विद्यालय प्रकृतिका आधारमा पक्षगत तुलना	३५
तालिका १६ : विद्यालय प्रकृतिका आधारमा भावगत तुलना	३६
तालिका १७ : विद्यालय प्रकृतिका आधारमा वाच्यगत तुलना	३७
तालिका १८ : लैङ्गिकताका आधारमा लिङ्गगत तुलना	३९
तालिका १९ : लैङ्गिकताका आधारमा वचनगत तुलना	४०
तालिका २० : लैङ्गिकताका आधारमा पुरुषगत तुलना	४१
तालिका २१ : लैङ्गिकताका आधारमा आदरगत तुलना	४२
तालिका २२ : लैङ्गिकताका आधारमा कालगत तुलना	४३
तालिका २३ : लैङ्गिकताका आधारमा पक्षगत तुलना	४४
तालिका २४ : लैङ्गिकताका आधारमा भावगत तुलना	४५
तालिका २५ : लैङ्गिकताका आधारमा वाच्यगत तुलना	४६
तालिका २६ : भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा लिङ्गगत तुलना	४८

तालिका २७ : भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा वचनगत तुलना ४९
तालिका २८ : भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा पुरुषगत तुलना ५०
तालिका २९ : भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा आदरगत तुलना ५१
तालिका ३० : भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा कालगत तुलना ५२
तालिका ३१ : भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा पक्षगत तुलना ५३
तालिका ३२ : भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा भावगत तुलना ५४
तालिका ३३ : भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा वाच्यगत तुलना ५५